

DÜNYA EKONOMİSİ: KRİZLER DÜNYASI

-Krizlerin Ekonomi Politikası-

Sinan SÖNMEZ

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayınlayıcısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

DÜNYA EKONOMİSİ: KRİZLER DÜNYASI

-Krizlerin Ekonomi Politikası-

Sinan Sönmez

Editör: M. Çağlar Karuç, Gülşen Demirci

Kapak Tasarımı ve Dizgi: İrem Nur Acar

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

Şubat 2026, Ankara

ISBN No: 978-625-6586-48-2

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Baskı: Vadi Grafik Ltd. Şti.

İvedik Organize Sanayi 1420. Cd. No: 58

Ostim Yenimahalle/Ankara

Sertifika No: 47479

Dağıtım: Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Instagram: kitabevisiyasal

X: kitabevisiyasal

DÜNYA EKONOMİSİ: KRİZLER DÜNYASI

-Krizlerin Ekonomi Politikası-

Sinan Sönmez Bozcaada'da doğdu. TED Ankara Koleji'nden sonra burslu öğrenim gördüğü Fransa Caen Üniversitesi Ekonomi bölümünde lisans diploması aldı. Doktora derecesini Paris-Nanterre Üniversitesi'nde elde etti. 1983'de doçent, 1989'da profesör oldu. Gazi Üniversitesi İİBF'de, ardından Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde görev yaptı ve bu son kurumdan isteğe bağlı emekli olduktan sonra Atılım Üniversitesi'nde 2024 yılına kadar derslerini sürdürdü. Yurtiçi ve yurtdışındaki farklı üniversitelerde dersler verdi. *Bilim ve Sanat, Marksizm ve Gelecek, Mülkiye, SBF Dergisi, Ekonomik Yaklaşım, İşletme ve Finans* ve diğer bazı dergilerin yazı ve danışma kurullarında yer aldı, yazıları yayımlandı. Bağımsız Sosyal Bilimciler grubunun kurucuları arasında yer alan Sönmez hâlen Sol Haber'de yazmayı sürdürmektedir.

Yayınları arasında *Toplumsal Gereksinimler, Kaynak Dağıtımı ve Pareto Optimumu* (Gazi Üniv., 1983), *Kamu Ekonomisi Teorisi: Kamu Harcamalarında Etkinlik Arayışı* (Teori/Verso, 1987), *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm: Sömürgecilikten Küreselleşmeye* (İmge, 1998, 2005), *Türkiye İş Bankası Tarihi* (U. Kocabaşoğlu ve G. Sak ile birlikte; Tarih Vakfı, 2001), *Küreselleşme, Kriz ve Türkiye'de Neoliberal Dönüşüm* (N. Mütevellioğlu ile birlikte, editör ve yazar; Bilgi Üniv., 2009) yer almaktadır.

Ayrıca Sönmez'in dünya ekonomisi ve küresel politik iktisat, Türkiye ekonomisi, kamu ekonomisi/maliyesi ve refah ekonomisi konularında çok sayıda, kitap bölümleri, ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makaleleri, ulusal ve uluslararası konferanslar ile sempozyumlarda ve konferanslarda sunduğu yayımlanmış bildirileri bulunmaktadır.

Kapitalist sömürüye ve krizlere direnenlere...

ÖNSÖZ

Dünya Ekonomisinde Dönüşüm (1998, 2005) başlıklı kitabın ilk baskısındaki Önsöz'de sömürgecilikten küreselleşmeye uzanan köprünün üzerinde yol alındığını, bilinçli olarak küreselleşmeye Sonuç bölümünde yer verildiğini, emperyalizm-küreselleşme bağlantısının başka bir çalışmada incelemenin yerinde olacağını vurgulamıştım. İzleyen yıllarda dergiler, sempozyumlar, konferanslar ve kitaplarda bölüm yazarı olarak mercek altına aldığım konular arasında neoliberal küreselleşme bulunuyor. Dünya ekonomisindeki krizlere odaklanan elinizdeki kitabın altyapısını geçmişte yapılan araştırmalar ve yayınlar oluşturuyor. Doktora programında verdiğim *Finansal Krizin Ekonomi Politikası ve Küresel İktisat Politikası* dersleri kapsamında işlenen konular ve kullanılan kaynaklar kitabın içeriğine önemli katkıda bulundu. Kitabı 2020 yılındaki Covid salgını nedeniyle sokağa çıkma ve daha sonra kısıtlı çıkış koşulları ortamında tasarladım ve yazmaya başladım. Hazırlanan ilk taslak uzun süre bekledi, araya yoğun ders programı ve başka çalışmalar girdi. 2025'de taslağı gözden geçirdim ve son şeklini verdim. Çalışma çok daha ayrıntılı olabilirdi ancak oldukça kısalttım ve okuru teknik ayrıntılarla kuşatmayı tercih etmedim.

Kitap on bir bölümden oluşuyor. İlk bölümde okur krizler dünyasında kısa bir gezintiye davet ediliyor. Genel giriş niteliğindeki sayfalarda son yıllardaki gelişmelere değinilmekte ve geçmişte yaşanan krizlerin edebiyat yazınına ve film dünyasına nasıl yansıtıldığına yer verilmektedir.

İkinci bölümde krizlerin tarihsel kökenlerine inilerek kapitalizm temelinde birinci paylaşım sürecinin özellikleri kısaca satırlara dökülmekte ve çizelgeye yansıtılmaktadır. 2. Dünya Savaşı'nın ardından oluşturulan yeni paylaşımında bankalardaki uluslararasılaşma ve sermayenin uluslararasılaşmasındaki hiyerarşik yapının genel özelliklerinin yanı sıra oluşan yeni yapı uluslararası mali piyasalar ve akımlar, bankalar, sermaye ve devlet ilişkileri bağlamında irdelenmektedir. Bu çerçevede çevre ülkelerdeki sömürü çarkı ve demokrasi açığı, 1980'lerin başlarındaki dış borç krizi ve ikinci paylaşım sürecinin mirasına odaklanılmaktadır.

Üçüncü bölümde neoliberal ideoloji ve politikaların hakimiyetindeki paylaşım sürecinde uygulamaların özellikleri, ABD stratejisi, emperyalizmin küre-

selleşme ile bağlantısı ve ulus devlete biçilen rol ve Türkiye örneği ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde finansal kapitalizmin krizleri ana temayı oluşturmaktadır. Her krizin ardından oluşturulan modeller ana hatlarıyla kısaca açıklanmakta ve değerlendirilmektedir. Finansal serbestleşme ve neoliberal sermaye birikim modeli incelenmekte ve yarı-çevre ekonomilerdeki kriz Güneydoğu Asya ve Latin Amerika örnekleriyle sergilenmektedir.

Beşinci bölümde krizlerin sorumlusunun kapitalizm olduğu belirtilerek, nedenleri açıklanmaktadır.

Altıncı bölümde 2008-2009 küresel finansal krizi ayrıntılı olarak incelenmekte ve krizin Avrupa'ya sıçraması bir sonraki bölümde ele alınmaktadır.

Sekizinci bölümde krizlerin genel değerlendirilmesi yapılırken çıkarılması gerekli derslere yer verilmektedir.

Dokuzuncu bölümde yeni bir paylaşım sürecinin ve hegemonya mücadelesinin gündemde olduğu bir eşikte çoklu krizin olası ve ciddi bir risk olarak belirmesi üzerinde durulmaktadır. Trump'ın farklı ülke yönetimlerine birbiri ardına yaptığı tehditler, fütursuzca kullandığı alaycı sokak dili ve argo üst üste konulunca geçmiş küresel düzene özlem duyulduğunu çağrıştıran bir söylemin de gelişmeye başladığı gözleniyor. ABD ekonomisindeki sorunlar ve ülkenin küresel platformda giderek ekonomik gücünü yitirmesi, hegemonik güç konumundaki gerileme mevcut politikanın uygulamaya konulmasına uygun zeminin hazırlanışına katkıda bulmaktadır. Bu bağlamda Çin'de dönemsel olarak yenilenen beş yıllık kalkınma planlarına dayalı politikalar ile sanayi, bilim, ileri teknolojide attığı büyük adımlar, uluslararası alanda geliştirdiği barışçıl işbirliği politikası, BRICS ve Şangay İşbirliği Örgütü'ndeki konumu, Kuşak-Yol Projesi'yle etki alanını giderek genişleterek küresel düzeyde bir yatırım ve işbirliği perspektifini belirlemesi, Avrupa'yı projeye ortak etme ufkı ve ileri teknolojide üst düzeyi yakalamasına bağlı olarak ABD'nin karşısında ana rakip konumuna gelmesi, ABD yönetimini radikal tavır almaya yönlendirmiştir. Ancak radikal tavır, küresel hegemon olma yolunda karşısına çıkacak, çıkarlarına aykırı olan engelleri yalnızca ekonomik ve ticari yollardan kaldırmayla sınırlı kalmıyor, askeri yaptırım olarak doğrudan fiili müdahale, işgal ve süreklilik kazanan tehditler ile somutlaşıyor. Bu ortamda finansal köpüğün oluşması, küresel risk oluşturabilecek yeni bir salgın, küresel ısınmada artış ve iklimsel değişiklik, kaynakların giderek tükenmesi, küresel çapta gelir yığılması ve eşitsizlikten kaynaklanan aşırı yoksulluk, güvensizlik ve açlığın yanı sıra ABD tehdidi ve saldırgan politikası, silahlı çatışma ve savaşlar nedeniyle artan göç dalgaları çoklu krizi hazırlayan etkenler olarak nitelendirilmektedir.

Onuncu bölüm yeni krizlere karşı Keynes öğretisinin ve türevlerinin neden çözüm olamayacağına odaklanmaktadır.

Sonuncu bölümde neoliberal birikim rejimi ve uygulanan modellere karşı, 2008-2009 krizinde sarsılmakla birlikte hızla toparlanan, Covid-19 salgını, tedarik zincirleri sorunu ve ABD'nin emperyalist kuşatma çabalarına karşın büyümeyi sürdüren ve ekonomik-sosyal kalkınmada başarılı olan, bilim ve teknolojide hızlı tırmanışı sürdüren Çin modeli ana hatlarıyla incelenmekte ve Çin

krizlere karşı vaha mı sorusu yanıtlanmaya çalışılmaktadır.

Kuşkusuz çalışmada eksik olan yönler bulunacaktır. Özellikle dünya ekonominin dinamik yapısı ve hegemonya mücadelesinin özellikle ABD ve Çin ekseninde oyun kuran aktörler tarafından şekillenmesi, bu bağlamda yeni bloklar veya grupların oluşması tabloyu daha karmaşık hâle getirmektedir. Bu olgular ve gelişmelerin dikkate alınması gerekli gözükmemektedir. Okurun bu noktaları dikkate alarak değerlendirme yapmasını bu satırların yazarı umut etmektedir.

Çalışmanın omurgasını oluşturan ilk taslağı sevgili genç akademisyen arkadaşım M. Gürsan Şenalp okudu, titizlikle değerlendirerek, önerilerde bulundu. Kitabın ilk editörü Gülşen Demirci'ye ve çalışmayı yeniden değerlendiren ve gerekli tashihleri titizlikle yapan editör Melih Çağlar Karuç'a ve kapak tasarımı ve dizgiyi gerçekleştiren İrem Nur Acar'a verdikleri emek için teşekkür ediyorum. Bir teşekkür de çalışma ve yazma sürecinde bana sabır ve hoşgörü gösteren eşim Fersun'a.

Sinan SÖNMEZ
Ankara, Ocak 2026

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
1. Krizler Dünyasında Kısa Gezi	13
2. Krizlerin Tarihsel Kökenleri ve Anatomisi	23
2.1. Birinci Paylaşım Süreci.....	24
2.2. Bretton Woods: Yeni Paylaşımın Miladı	29
2.3. Hiyerarşik Yapı ve Özellikleri.....	35
Uluslararası Mali Piyasalar ve Akımlar	37
Bankaların Uluslararasılaşması	42
Sermayenin Uluslararasılaşması ve Devlet	46
2.4. Çevrede Sistematik Sömürü ve Demokrasi Sorunu	49
2.5. Dış Borç Krizi.....	56
2.7. Bretton Woods'un Mirası	59
3. Dünya Ekonomisinde Asimetri	63
3.1. Küreselleşmede Hızlı Adımlar	67
3.2. Küreselleşme Sürecinde ABD'nin Stratejisi	72
3.3. Neoliberalizmin Anahtarları	76
3.4. Emperyalizm ve Ulus-Devlet.....	84
Emperyalizm ve Küreselleşme	88
Küresel Yönetişim	90
Türkiye Örneği.....	92
4. Finansal Küreselleşme ve Krizler	97
4.1. Kriz Modelleri Ne Diyor?	98
Birinci Kuşak Model.....	98
İkinci Kuşak Model	100
Üçüncü Kuşak Model Arayışı.....	102
4.2. Finansal Baskı Kuramı	104
Kurama Aykırı Gelişmeler	105
Neoliberal Birikim Modeli	108

4.3. “Yükselen Piyasa” Ekonomilerinde Kriz	110
4.4. Güneydoğu Asya ve Latin Amerika Örnekleri.....	118
5. Temel Sorun Kapitalizm	127
6. Küresel Finansal Kriz: 2008-2009	131
Finansal Balon/Köpük	135
7. Krizin -Avrupa’ya- Yayılması	139
8. Krizden Çıkarımlar.....	145
9. Yeni Eşik ve Çoklu Kriz.....	149
Kriz Tohumları.....	160
10. Keynes Öğretisine Dönüş Çözüm Getirir mi?	167
11. Çin Krizlere Karşı Vaha mı?	171
Çin’de Reform Süreci: Beijing Uzlaşısı ve Devletin Rolü.....	172
Komünist Parti Rehberliğinde Plan ile Piyasanın Uyumuna	175
Kamu Mülkiyeti ve Özel Firmalar	177
Sanayide Dönüşüm ve İnovasyonda Devlet	179
Büyüme ve Kalkınmada Yeni Ufuklar.....	182
Ucu Açık Ekonomik ve Toplumsal Dönüşüm.....	185
KAYNAKÇA.....	189
DİĞER KAYNAKLAR.....	201